కథానిక

రిక్షావాలా

శ్రీ 'కరుణాకుమార్'

ఆ దినం పెద్ద పండగ. కలిమిగలిగిన మహా రాజుల యిళ్లన్నీ కలకలలాడుతున్నవి. పచ్చతోరణాలు, వింతముగ్గులు, కొత్త గుడ్డలు, పిండివంటలు, మృష్టాన్నభోజనాలు — ఓ! సృష్టి యావత్తూ శోభాయమానంగా వెలిగిపోతోంది.

ఏయింట బట్టినా పండగశోభ అనేక రూపాలతో అవతరించి నృత్యం చేస్తోంది. ఇంట్లోని ఆడా మొగా, పిన్నా పెద్దా కోడికూతక్షణంలగాయతు క్షణం తీరిక లేక అదొకవిధమైన నూతనచైతన్యంతో తిరుగాడుతున్నారు. ఆరోజు చేసుకోవలసిన పిండివంటలు, వంటకాల విషయంలో గత రాత్రినుండీ బయల్దేరిన తర్కాలు, చర్చలు అనుకొన్నంత సూక్ష్మంగా తీర్మానాలు కావడంలేదు. ఒకరికి లడ్డూ లిష్టమైతే, మరొకరికి మైసూరుపాకుమీద మనస్సు మళ్లుతోంది. ఒకరికి పెరుగువడ లిష్టమైతే, మరొకరికి మెరుపువడలు రుచి. ఒకరు పులిహోర ప్రతిపాదిస్తే, మరొకరు దధ్యోదనం ఉపపాదిస్తున్నారు. పెద్దల్లుడికి బొబ్బట్లమీద భ్రాంతి, అయితే చిన్న అల్లుడికి అతిరసాలమీద ఆశ. ఇంతపండగ జరుగుతూంటే ఒక్క పప్పు ఉండక తప్పదు గదా? కనీసం రెండు కూరలు, ఒక వేపుడు, మూడు పచ్చళ్లు, ధప్పళం, కట్టుచారు, పిండి వడియాలు, అప్పడాలు, పెరుగు — ఇంత మాత్రమైనా ఉండకపోతే ఎట్లా? ఇక క్షీరాన్నం లేనిది పండగగడియలు గడిచి బయటపడడం ఎట్లా?

తెల్లవారేసరికి విరగబడి పోతున్నారు జనం— సంచీలు పట్టుకొని మార్కెట్టు మీదికి. తెల్లవారకుండనే పొరుగూళ్లనుండి పాలు, పెరుగు తెచ్చే అమ్మలక్కల కాళ్ల కడ్డం తగిలి దారిలోనే బేరమయినా చేయకుండా ఎగరెత్తుకొని పోతున్నారు దధిక్షీరాలు. ఆరోజు సర్కారు ఆఫీసులకు, కచ్చేరీలకు, కోర్టులకు సెలవు. కాలేజీలకు, పాఠశాలలకు సెలవు.

ప్రపంచం యావత్తూ ఇంతటి శోభతో వెలిగిపోతూంటే, ఆ రిక్షావాలా చేసుకొన్న పాపకర్మ మేమిటి? ఏమిటి వాడి అవతారం? ఇక వాడు తలకు నీళ్లు పోసుకొని కొత్తగుడ్డ ధరి చేది ఎన్నడు? కప్పరకప్పరచీకటిలో వాడు రిక్షా లాగలేక లాగలేక ఈడ్చుకొంటూ దిక్కులుచూస్తూ వచ్చి బంగళాకాంపౌండు

గోడమీదినుండి బయటికి వంగిన పచ్చ గన్నేరు చెట్టుక్రింద వీథిలో వొరిగి పోతున్నాడు. కొత్తగుడ్డలు ధరించి, బయట తిరిగే ప్రతీ సంపన్న గృహస్థుకీ లేచి నిలబడి దండలు పెట్టుతున్నాడు. కాని, ఆనాడు వాడెవడి ముఖం చూచి బయలుదేరాడో, ఒక్కరూ చెప్పరు రిక్షా కావాలని.

సూర్యోదయం అయి ఎండబడుతోంది. చద్దినీళ్లు తాగే గడియలు. కాని యింటికాడ వాని భార్య గతరెండురోజులుగా పనిచెడి లేవడం లేదు.

కడచినరోజుకూడా వాడికి పాపిష్ఠిరోజే. ఆరోజు పొద్దస్తమానూ వాడు రిక్షా లాగి సాయంకాలానికి సంపాదించుకొన్న ఒక్క రూపాయిడబ్బులలోనూ, తన రిక్షాకు లాంతరుదీపం లేకుండా లాగుతున్నందుకు ఛార్జీ చేస్తానని బెదిరించిన పోలీసుజవానుకు త్రాగుడుక్రింద పన్నెండు అణాలు లంచం పెట్టి, మిగిలిన నాలుగణాలూ రిక్షాఖామందుకు బాడుగక్రింద జమకట్టి, దణ్ణం పెట్టుకొన్నాడు. ఇక ఆరాత్రి వాడికి గుడిశలో మసతకుడుములతో కుక్షినిండి, తెల్లవార్లూ, తనూ, తనభార్యా కడుపులో కాళ్లు ముడుచుకొని కాలంగడిపేరు.

కాని, తెల్లవారినా వాడికి మంచి గడియలు వచ్చినట్లు లేదు. చద్దినీళ్లు తాగే వేళకు కడుపులో మంట లేచి నీరసించి, ఆ కలి తీర్చుకోను ఇన్ని ఉప్పుశనగలు కొనుక్కోనూ వానిచేత దమ్మిడీ కనిపించని దుర్దినమయిపోయింది ఆ మాయదారిపాడగదినం. కాయకష్టం చేసి జీవనం గడుపుకొనే అతగాడికి దేహి అని చెయ్యి చాపి ఒక్క కానీడబ్బు ముష్టిఅడుక్కోను నోరు రావడంలేదు. బొడ్డున ఉన్న పొగాకు కాడ ఒకటి త్రుంచి, నోట పెట్టుకొని దాని రసంతో తన నీరసం పోగొట్టుకోవడనికి ఉవ్విళ్లూరుతున్నాడు రిక్షావాలా!

ఎండబడి పదిగంటలు పొద్దెక్కింది. పదకొండు అయింది. పన్నెండు కూడా అయింది. వొట్టు పెట్టినట్లు ఆరోజు రిక్షావాలాకు బాడుగ దొరికితే వొట్టు! ఎండ ముదిరి చిటచిటలాడుతోంది. మండే శరీరాన్ని గన్నేరుచెట్టునీడనే సేద తీర్చుకొంటున్నాడు. వచ్చే పోయే సంపన్నులను 'రిక్షా సామీ' అని అడిగిఅడిగి వాడికి ప్రాణం విసిగిపోయింది. ప్రాణం శోషిల్లి రిక్షాలోనే వొరిగి కళ్ళు మూసుకొన్నాడు రిక్షావాలా.

ఎంతకాల మావిధంగా పడివుండినాడో, కాంపౌండుగోడమీదుగా విసరిన పుల్లాకుల విస్తళ్ల దొంతర దభీమని తన రిక్షాసమీపాన్నే క్రింద సైడుకాలవలో పడేవరకూ. వానికి మెలకువ వచ్చి కళ్లు తెరచి చూచేసరికి—ఎక్కడ కనిపెట్టుకొని ఉండినవో నూరు కాకులు వచ్చినట్లు వచ్చి ఆ పుల్లాకుల్ని ముక్కులతో, కాళ్ళతో ఈడ్చి చింపి లాగేస్తున్నవి. కాకులను తరుముతూ నాలుగు పందులు ఆకుల్లో మూతులు పెట్టి గతకడం మొదలుపెట్టినవి. రెండు కుక్కలు వాయువేగంతో వచ్చి పందులపై బడి పుల్లాకులన్నింటినీ బీభత్సం చేసిపారేసినవి.

ఆ పుల్లాకుల్లోనుండి కొట్టిన కమ్మని వంటకాల వాసనకు రిక్షావాలానోరు ఊట లూరి, కడుపులో ప్రేగులు గుర్రుమని కొట్టుకోసాగినవి. అది వాని కొత్త అనను

భూతమైన అనుభవం. ఏనాడూ ఎరగని వాని ఆభిజాత్యం అడ్డు తగిలి సైనుకాలవల్లో పడిన పుల్లాకులమీద రోత నే పుట్టించింది. అందులో పందులు మూతిబెట్టిన వస్తువు తాను తాకడం ఎట్లా?

మిటమిటమంటూ సూర్యరశ్మి వేడెక్కిన కొద్దీ వాని శరీరం భగభగమని మండి పోతోంది. రెండుచెవుల లోను శోషవల్ల హోరుమని శబ్దం బయలుదేరింది. ఆనాడు కూడా సాయంత్రంవరకూ వాడికి చిన్న డబ్బు సంపాదన లేకపోయినట్టయితే యిక బ్రతకడం ఎట్లా? అతని కేమీ పాలుపో లేదు. తోటి రిక్షావాణ్ణి ఒక్క పావులా డబ్బులు అప్పు అడిగాడు. 'పండగపూటా బను లేమి' టని ఈసడించి ఊరుకున్నా డత గాడు.

ఇంతలో కాంపౌండుగేటు తెరచుకొని ఒక పెద్దమనిషి బయటకు వచ్చి 'రిక్షా' అని పలకరించాడు.

ముఖమంతా కండ్లు చేసుకొని, కొండంత ఆశతో 'స్వామీ' అని రిక్షావాలా లేచి నిలబడి దణ్ణం పెట్టాడు.

"ఊళ్ళోకి ఏమి తీసుకొంటావు?"

"నీ దయ వచ్చినంత ఇవ్వు సామీ"

"తర్వాత తగువులాడితే నేను ఒప్పు కోను. మూడణాలకంటె ఎక్కువ నే నెన్నడూ ఇవ్వలేదు."

"సేచిత్తం." అని అంటూ, మూసిన గూడు ముందుకు విప్పి, తన వాహనం రోడ్డు మీదికి లాగి, దిండుమీది ధూళి దులిపి— "రా, స్వామీ" అన్నాడు రిక్షావాలా.

చేతిలోని తమలపాకులకు సున్నం రాచి పంటిసందున కొరికి, "గోవింద, గోవింద" అంటూ రిక్షా అధిరోహించాడు ఆ పెద్దమనిషి.

ఆయన నొక స్థూలకాయుడు. నడిమి వయస్సువాడు. ముఖాన్న ఉన్న గంధం, అక్షతలూ అతను బ్రాహ్మణు డనే తెలియ జేస్తున్నవి. కాని కట్టిన దోవతివల్లా, వేసుకొన్న కోటువల్లా అత డొక ప్లీడరో, సర్కారుఉద్యోగో అనిగూడా అనుకో వచ్చి ఉంటోంది. అతని బరువుకు రిక్షా రవంత జవజవలాడిపోయిందిగాని క్రింది కమానులుమాత్రం విరగలేదు.

రిక్షాకు దణ్ణం పెట్టి కళ్ల కద్దుకొని, పర మాత్ముడా అంటూ కాడి పై కెత్తుకొన్నాడు రిక్షావాలా. ఆ ఊపుకు బ్రాహ్మడి కడుపు లోని నీళ్లు కొబ్బరిబొండంలా గళగళ కొట్టుకున్నవి.

పాడురోడ్డు! మునిసిపల్ పరిపాలనం కటి అధ్వాన్నపు ప్రభుత్వం మరొకటి ఉండ బోదు. అడుగడుక్కీ రోడ్డు చెడిపోయి గుంతలు పడి ఎగుడూ దిగుడూను! ఎన్నెన్ని వేలు వసూలయినా ఈ మాయ దారి మునిసిపల్ బడ్జెటులో బొక్కపడడం, చివరికి రోడ్డు మరామ్మత్తుకి డబ్బు కొరతబడి పోవడమూను. ఆ పాపిష్ఠి రోడ్డుమీద పోతుంటే — పాపం, భక్తాయాసమయినా తీరకుండ బయలుదేరాడేమో—ఆ బ్రహ్మ డికి ప్రాణాంతికంగా ఉన్నది ఆ కుదుపు. రోడ్డుకి తగినట్టుగానే ఉన్నది రిక్షా కూడా. అదొక పాత బొంద. కమానులన్నీ కదలిపోయి లొటలొటలాడుతూ రవంత

వల్లదప్పితే విరుచుకొని క్రిందపడిపోయేటట్టు ఉన్నది ఆయనఘటం. క్రింద దిండుని నల్లులే ఉన్నాయో ఏమో, పుటుకుపుటుకు మంటూ మనిషికి స్తిమితం లేకుండా పోతోంది. మిట్టమధ్యాహ్నపు టెండేమో, బ్రాహ్మడికి మొఖంమీదా, మెడక్రిందా చిరుచెమ్మట పోసి శరీరం పేలినట్టు చిటచిట లాడిపోతోంది. 'ఎందు కెక్కితినా ఈ రిక్షా' అని ఆయన దిగులుపడుతూ నేఉన్నాడుగాని, "రిక్షా నిలుపు" అని మాత్రం ఆయననోటి వెంట రావడంలేదు.

రిక్షావాడి బాధ ఆ పరమాత్ముడికే తెలియాలి. లోపలి మనిషిభారం తనకి మించిన భారంలా బరువెక్కిపోయింది. ఆ పాడురోడ్డుమీద ఆ రిక్షా లాగాలంటే అతగాడికి తలప్రాణం తోకకి వస్తోంది. అందులో రెండు పూటలుగా అన్నరసం లోపలికి పోనటువంటి గడియలేమో, వాడికి అడుగడుక్కీ ఒక గండమైపోయింది. ఎంతెంత దమ్ము పట్టి హుంకరించినా, గుండెదడా, ఆయాసమూ, నోరెండిపోవడమూ మాత్రమే కాని రవంతకూడా రిక్షా కదులుతున్నట్లు అతగాడికి కనిపించడంలేదు. "రిక్షా లాగలేను స్వామీ" అని వదలుకొంటే ఆరోజుకా మూడణాలుకూడా దక్కకుండా పోతవేమోనని అతగాడి దిగులు. ఆ మూడణాలూ మూడు వందల రూపాయలుగా అతనిహృదయంలో వెలిగిపోతున్నవి. అది ఆరణాలు తీసుకోవలసిన ప్రయాణమైనా తాను నోరువిప్పి బేరంచేస్తే అసలుకు మోసం రాగలదేమో అనే భయంచేత బ్రాహ్మడు మూడణా లంటే తానున్నూ మా బా గన్నాడు.

ప్రయాణంకుదుపునకు బ్రాహ్మడి నిండు కడుపు బరువెక్కి డొక్కలో సన్నని నొప్పి కూడా బయలుదేరుతోంది. పండగ భోజనంలో ఏయే పదార్థాలు, పిండివంటలు పడ్డాయో ఆయన కుక్షిలో—ఆ ఎండలో, ఆ రిక్షామీద, ఆ రోడ్డుమీద—బ్రాహ్మడికి ఆయాసం, వగర్పుకూడా పుట్టుకొని వచ్చినవి. భోజనానంతరం సేవించిన తాంబూలంవల్ల భుక్తాయాసం రవంత సర్దుకోవలసినదే నిజానికి; కాని ఆ దిక్కుమాలిన ప్రయాణంలో తాంబూలసేవన కూడా ఆయనకు వెగటుపుట్టి వికారం వల్ల థూ అని ఉమ్మివేసి ఊరుకున్నాడు. ఆ బాధపడలేక రిక్షా దిగి యింటికి పోవాలనుకొన్నాడు బ్రాహ్మడు. కాని సగందూరం వచ్చినతర్వాత దిగిపోతే పూర్తిగా మూడణాలూ తీసుకోకుండా విడిచిపెట్టుతాడా రిక్షావాడు? ఆరణాలు ఇచ్చుకోవలసిన ప్రయాణం తనకి మూడణాలకే దొరికింది. ఎట్లా పోగొట్టుకోవడం? పోగొట్టుకొని దిగితే, తిరిగి యింటికి పోవడం ఎట్లా? తాను నడిచి వెళ్లే స్థితిలో లేడే! మరణవేదనలో ఇస్సురని నిట్టూర్చి, "గోవింద, గోవింద" అని భగవన్నామం స్మరించాడు బ్రాహ్మణుడు.

"నారాయణమూర్తీ!" అని ఉస్సురంటున్నాడు రిక్షావాలా. 'కరువులో అధికమాసం' అన్నట్టు అక్కడ ఎత్తయిన బ్రిడ్జి ఒకటి దాపురమైంది. రిక్షావాడు హుం అని హుంకరించి బ్రిడ్జిమీదకి లాగుతూంటే శరీరం యావత్తూ ముచ్చెమటలు పోసి, గొంతులో వేడినిట్టూర్పువల్ల తడి ఎండిపోయి, ఒక్కొక్కతడవ తను ముందుకు లాగే రిక్షా అంత బరువుతోనూ తటాలు

వెనక్కి కూడా జరిగిపోతోంది. రిక్షా చెయ్యి జారితే ఏం ప్రమాదం సంభవిస్తుందోనని బ్రాహ్మడు భగవంతుడిమీద భారంవేసి, “భద్రం, భద్రం” అని పైనుండి క్రిందివాడికి హెచ్చరిక చేస్తున్నాడు.

బ్రిడ్జి ఎక్కేసరికి తిరపతికొండ ఎక్కినంత పని అయి, రిక్షావాడు తలక్రిందులై పోతున్నాడుకాని, బ్రాహ్మడు మాత్రం బ్రదుకు జీవుడా అని ఒక్క నిట్టూర్పు విడిచాడు.

కాని, కష్టసుఖాలు కావడికుండలు. బ్రిడ్జి ఎక్కి దిగుడులో క్రిందికి తిరిగేవరకు కొండమీదినుండి దొర్లించిన పుచ్చకాయలా జర్రున జారిపోతోంది రిక్షా. ఈసారి రిక్షా బలవంతాన లాగవలసిన ప్రమేయం వాడికి లేకపోయినప్పటికీ ఆదూకుడులో రిక్షాతో సమానంగా పరుగుపెట్టవలసివచ్చింది— రిక్షావాడికి. రిక్షాదూకుడుకు, ఆ గులక రాతిరోడ్డుమీద బ్రాహ్మడి శరీరం హూనం అయిపోయినట్టయి కడుపులో వెర్రిబాధ బయల్దేరి, రిక్షా పూర్తిగా క్రిందికి దిగే పర్యంతమయినా ఆ బాధకి తట్టుకోలేక—

“ఇస్సు, అబ్బా! నిలపరా నీయమ్మ కడుపు కాలా!” అని బ్రాహ్మడు వెర్రికేక పెట్టాడు.

ఆ కేకతో బేజారెత్తి, బలవంతాన రిక్షా రోడ్డుప్రక్కకి లాగి నెమ్మదిగా కిందికి దింపేడు రిక్షావాలా.

ఆ బ్రాహ్మడికి అదేమి బాధో పాపం, రిక్షాలోనుండి క్రిందికి దిగడానికయినా సందులేకుండా రిక్షాలో కూర్చునే బయట రోడ్డుమీదికి ఓక్కు ఓక్కుమని డోక్కుంటూంటే, కడుపులోని హోళిగ ముక్కలు, ఆవడలు, క్షీరాన్నం, కూర ముక్కలు, సాఫుఛీనా కడిగివేసినట్టు బొళబొళమంటూ బయటపడిపోయి ఆ బ్రాహ్మడికి ప్రాణం కడంటిపోయింది.

ఆ ప్రయాణపు దెబ్బకి మలమల మాడే కడుపులో చెయ్యిపెట్టి కలచినట్టయి రిక్షావాలాకి వికారం పుట్టి వొళ్లు తిరిగి ప్రక్కనే రోడ్డుమీద కూర్చుని చిన్నప్పుడు తిన్న దొండాకుపసరంతా కక్కుకుంటూంటే దోవన బోయే ఒక మోటారు అక్కడ నిలిచి—

“అయ్యో, పెద్దమనిషి కెంత ఆపద వచ్చిం” దంటూ బ్రాహ్మణ్ణి ఎక్కించుకొని యింటిదగ్గర దిగబెట్టింది.